

Kułak Stanisław (1905-1986)³³

Ur. 6 IV w Humniskach (pow. Brzozów). Był synem Wojciecha i Marii z d. Sabat. Ojciec pracował w kopalni ropy naftowej w Humniskach, matka prowadziła gospodarstwo domowe. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Humniskach uczęszczał do gimnazjum klasycznego w Brzozowie (1916-1924). Po złożeniu egzaminu maturalnego wstąpił w 1924 do Seminarium Duchownego w Przemyśle, gdzie w 1928 został wyświęcony na kapłana. Był wikariuszem w Tarnowcu (1928-1932), Jarosławiu (1932-1934), Przeworsku (1934-1936). W 1936 został proboszczem w Gniewczynie Łańcuckiej.

W czasie okupacji niemieckiej współpracował z AK. Zagrożony aresztowaniem, w czerwcu 1942 opuścił parafię (za wiedzą ordynariusza) i do grudnia 1943 mieszkał u rodziców w Humniskach. Od stycznia do września 1944 administrował parafią w Malinówce, następnie powrócił na probostwo w Gniewczynie Łańcuckiej. W maju 1945 zezwolił na zmagazynowanie na terenie kościoła parafialnego broni rozwiązywanego oddziału AK Jana Totha, ps. „Mewa”; część broni żołnierze oddziału zabrali w grudniu 1945, resztę we wrześniu 1946.

25 V 1949 funkcjonariusze WUBP w Rzeszowie (pod dowództwem ppor. Aleksandra Chudzika) dokonali rewizji na plebanii w Gniewczynie, po czym ks. Kułak został aresztowany i przewieziony do aresztu WUBP w Rzeszowie. 30 V 1949 mjr Filip Barski, prokurator WPR w Rzeszowie, wydał postanowienie o tymczasowym aresztowaniu ks. Kułaka do 25 VIII 1949 przedłużone na wniosek WUBP do 25 IX 1949; pismem z 25 X 1949 naczelny prokurator wojskowy wyraził zgodę na dalsze przedłużenie aresztu do 25 X 1949 pod zarzutem, że: „w okresie 1945/46 r. współpracował z bandą NSZ pod d-wem »Mewy« oraz posiadał pistolet bez zezwolenia do chwili aresztowania go, tj. do dnia 25 maja 1949 r. [...] zatem w czynie zarzucanym Kułakowi Stanisławowi mieszczą się cechy przestępstwa z art. 28 w/zw. z art. 86 § 2 KKWP i art. 4 § 1 Dekr. z dnia 13 VI 1946 r.”.

Od maja do września 1949 ks. Kułak był poddany śledztwu w WUBP w Rzeszowie; przesłuchiwał go głównie ppor. Chudzik, a także Adam Kostyrko, chor. Ignacy Pacia i kpt. Eustachy Lech, podprokurator WPR w Rzeszowie. Postanowieniem, wydanym 17 IX 1949 ppor. Chudzik stwierdziwszy, że: „1. W/w w okresie od miesiąca maja 1945 r. do miesiąca września 1946 r. na terenie swojej parafii Gniewczyna Łańcucka pow. Przeworsk systematycznie udzielał pomocy członkom związku przestępczego pod nazwą NSZ [...] usiłującego przemocą zmienić ustrój Państwa Polskiego przez to że dowódcę terrorystyczno-dywersyjnego oddziału tegoż związku »Mewę« i jego podwładnych przyjmował i gościł u siebie oraz oddał im do dyspozycji kościół na zmagazynowanie broni i szpichlerz na przechowywanie zrabowanych rzeczy. 2. W okresie od miesiąca czerw-ca 1945 r. do miesiąca września 1946 r. w otworze pod dużym ołtarzem w kościele w Gniewczynie Łańcuckiej [...] przechowywał bez zezwolenia władz kilkadziesiąt sztuk różno-kalibrowej broni i amunicji należącej do w/w terrorystyczno-dywersyjnej bandy NSZ pod dowództwem Toth Jana ps. »Mewa«. 3. W okresie od miesiąca września 1946 r. do dnia 9 czerw-ca 1949 r. na plebanii w Gniewczynie Łańcuckiej [...] przechowywał bez zezwolenia pistolet marki FN kal 6,35 [...] z magazynkiem, będący własnością jego wikariusza ks. Zuba Stanisława. 4. W miesiącu sierpniu 1945 r. przyjął od członków bandy NSZ »Mewy« 20 kg zboża (hreczki) zrabowanego przez tą bandę u mieszkańców okolicznych wiosek i użył je na własne potrzeby wiedząc, że zboże to uzyskano za pomocą przestępstwa” po-stanowił: „pociągnąć Kułaka Stanisława [...]

do odpowiedzialności karnej z art. 28 w zw. z art. 86 § 2 KKWP i dwukrotnie z art. 4 § 1 Dekr. z dnia 13 VI 1946 r. oraz z art. 160 KK".

Przewód Sądowy, prowadzony przed WSR w Rzeszowie, rozpoczął się 28 XII 1949 i trwał (z czterodniową przerwą) do 4 I 1950. Sądził skład: mjr Wacław Pietron - przewodniczący, kpt. Zygmunt Panas - sędzia, ppor. Zygmunt Telązek - ławnik. Prokuratorem był ppłk. Kazimierz Golczewski, a obrońcami adwokaci: Józef Winsz i Zdzisław Daniec. Akt oskarżenia obejmował 6 osób: ks. Wojciecha Lorenca, Franciszka Jakubca, ks. Stanisława Kułaka, ks. Stanisława Zuba, Stanisława Tytułę, Stanisława Niemca. Jako świadkowie zeznawali: ks. Henryk Uchman, Mieczysław Król, Kazimierz Stocki, Karol Ziomek, Mieczysław Koziara.

Sąd skazał ks. Kułaka na 6 lat więzienia (prokurator żądał 7 lat), utratę praw publicznych i obywatelskich praw honorowych na 3 lata oraz przepadek całego mienia na rzecz Skarbu Państwa; na poczet kary zaliczono okres tymczasowego aresztowania. Karę odbywał najpierw w więzieniu na Zamku w Rzeszowie, a od 9 I 1950 we Wronkach. W opinii władze więzienne napisały: „Karany dyscyplinarnie w tut. więzieniu był 1 raz w dn. 12.11.52 r. za rozsiewanie wrogiej propagandy wśród więźniów, co wyrażało się w tym, że co podaje prasa jest nieprawda i aby więźniowie nie czytali prasy, wrogo również wypowiadał się na temat Katynia. Do administracji więzienia odnosił się w sposób niewłaściwy, był więźniem hardym i zarozumiałym. Natomiast wśród więźniów utrzymywał solidaryzm. [...] Wyrok wymierzony przez Sąd uważał za niesłuszny. Biorąc pod uwagę całokształt zachowania się w/w więźnia to stwierdza się, że był wrogo ustosunkowany do władzy ludowej. Zaznaczyć należy, że więzień w/w nie mógł przebywać razem z więźniami, ponieważ ujemnie na nich wpływał pod względem wychowawczym tzn. demoralizująco wpływał swoją postawą, rozpowszechniał wrogą propagandę z którego też względu przebywał oddzielnie od więźniów (od 52 r. do 53 r.) do chwili pójścia na przerwę kary".

Na posiedzeniu 10 X 1953 WSR w Rzeszowie w składzie: mjr Andrzej Makowicz - przewodniczący, mjr Eustachy Lech, por. Stefan Dziubiński - sędziowie (w obecności ppor. Satumina Sajnoga - prokuratora wojskowego), postanowił „udzielić skazanemu Kułakowi Stanisławowi przerwy w odbywaniu kary na okres 1 roku licząc od daty zwolnienia go z więzienia". 23 X 1953 ks. Kułak opuścił więzienie.

Po powrocie na teren macierzystej diecezji mieszkał u swego brata w Humniskach, a od listopada 1953 w Przeworsku. Od 1958 był wikariuszem w Tarnowcu. W 1959 został proboszczem w Trzcinicy. Był kanonikiem honorowym Kapituły Brzozowskiej. W 1982 przeszedł na emeryturę.

Zmarł 1 IV 1986, pochowany został na cmentarzu parafialnym w Trzcinicy.

ADUOPRz, Akta śledcze p-ko Toth Jan, sygn. 790/111, t. II. Charakterystyka sprawy śledczej przeciwko ks. Kułakowi Stanisławowi - 28 V 1949 r.; APRz, WPR w Rzeszowie, Akta nadzoru w sprawie p-ko ks. Lorenc Wojciechowi, sygn. 5011; Akta sprawy Lorenca Wojciecha i in. (Sr 836/49), sygn. 161/7, t. II; AAPrz, Akta personalne księży, tabela służbowa ks. Stanisława Kułaka (fotografie); Nawrocki Z., Oddział Jana Totha „Mewa", „Zeszyty Historyczne WiN-u" nr 15, 2001, s. 65-87; tenże. Zamiast wolności. UB na Rzeszowszczyźnie 1944-1949, Rzeszów 1998. s. 168; Wójcik Z. K., Procesy po-lityczne duchowieństwa diecezji przemyskiej obrządku łacińskiego przed Wojskowym Sądem Rejonowym w Rzeszowie (1946-1954), w: Przystępstwa sędziów i prokuratorów jako element zbrodni komunistycznych w Polsce w latach 1944-1956, Warszawa 2000, s. 180-185; „Trybuna Ludu" nr 357-359 z 29-31 XII 1949, nr 377 z 5 I 1950; Relacje: ks. Stanisław Folta, ks. Julian Pudło (w zbiorach Autora).

³³ Z. K. Wójcik, *Kułak Stanisław*, w: *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945-1989*, red. J. Myszor, t. 2, s. 145147.